

Аннотация

Садовенко О. Л. Опыт правового регулирования государственного заказа в зарубежных странах и внедрение его в законодательство Украины. — Статья.

Статья посвящена рассмотрению систем государственного заказа в разных странах, анализу их опыта и имплементации их инструментария по функционированию этой системы в плоскости государственного заказа Украины. Результатом этого является дальнейшее реформирование системы государственных заказов путем гармонизации украинского законодательства с нормативно-правовыми актами других стран.

Ключевые слова: система государственного заказа, госзаказ, государственные закупки, мировой опыт, тендерная система, государственные нужды, «зеленые товары», электронная система торгов, пороговые значения, бюджетные средства.

Summary

Sadovenko O. Experience in the legal regulation of public procurement in foreign countries and implementing it in the legislation of Ukraine. — Article.

The article examines the public procurement systems in different countries, analysis of their experience and implement their tools on the functioning of this system in the plane of public procurement in Ukraine. The result is a further reform of government contracts through the harmonization of Ukrainian legislation with the regulations of other countries.

Keywords: system of public procurement, public procurement, international experience, tender system, the state needs, «green products», the electronic trading system, thresholds, budget.

УДК 347.462:347.43

Н. М. Дихта

СПЕЦІАЛЬНІ ПІДСТАВИ ПРИПИНЕННЯ ДОГОВОРУ ДОРУЧЕННЯ ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В умовах сьогодення, коли договір має величезне значення як один з інструментів врегулювання цивільних відносин, особливу актуальність набувають наукові дослідження різноманітних аспектів цього правового явища. Не менш, ніж питання виникнення і здійснення (реалізації) договорів, на пильну увагу науковців заслуговують і питання припинення договірних відносин. Контрагенти, припиняючи договірні відносини, припиняють зобов'язання за договором, відповідно зникає правовий зв'язок між контрагентами відносно договірної об'єкта, а також припиняються відповідні права та обов'язки сторін внаслідок підстав, визначених договором, законом, рішенням судових органів, надзвичайних подій.

Слід зазначити, що загальним питанням припинення договорів свого часу було приділено достатньо уваги у працях таких науковців, як В. В. Вітрянський, О. А. Підпригора, Д. В. Боброва, Є. О. Харитонов, О. В. Дзера, М. І. Брагинський, О. С. Йоффе тощо.

Найбільш поширеним серед різноманіття договорів є договір доручення, який стосується представництва інтересів, захисту прав за допомогою пред-

ставника. Такий договір вважається суто особистим і пов'язаний з фідучіарними відносинами сторін. Найскладнішою й найактуальнішою темою цивільного права України, як зобов'язального, так і речового, є фідучіарні відносини, які також іменують довірчими відносинами, оскільки вони базуються на особливій надмірній довірі між контрагентами. У науці склалися різні підходи у розумінні та тлумаченні фідучіарних відносин та їх правової природи. Дослідженнями цих питань займалися такі вчені, як Д. В. Дождев, А. Е. Зуев, Р. А. Майданик, Є. О. Харитонов, М. М. Слюсаревський. Проте ознайомлення з працями зазначених науковців свідчить про те, що поза їх увагою залишилась низка питань, пов'язаних із припиненням даного виду договору.

Тому завданнями даного наукового дослідження є визначення особливих підстав припинення договору доручення, які тісно пов'язані з сучасною концепцією довірчих відносин.

Відносини представництва за участю фізичних осіб, дійсно, мають особисто-довірчий характер. Але стосовно особисто-довірчого характеру у відносинах за участю юридичних осіб питання дискусійне. З однієї сторони, закон не містить будь-яких спеціальних правил застосування договору доручення до відносин за участю фізичних осіб, відмінних від правил, розрахованих на відносини за участю юридичних осіб. З іншої сторони, немає підстав визнати фідучіарним договір доручення в цілому. На думку деяких авторів, особисто-довірчий характер договору доручення може набувати, як правило, у відносинах тільки за участю громадян [1, 53]. На наш погляд, можлива особлива довіра і до юридичних осіб. Якщо серед числа повірених обирати, то перевагу можна віддати юридичній особі завдяки репутації, чисельним штатом співробітників цієї юридичної особи, рекомендаціям тощо, тобто користуючись мотивами довіри. Також можлива особлива довіра до представника відповідної юридичної особи, як її уособлення.

Договір доручення традиційно відносять до особисто-довірливих угод, що веде своє походження від давньоримського цивільно-правового договору — *mandatum*, відповідно до якого «...одна особа (*procurator*, повірений) зобов'язується виконати безоплатно будь-яку справу за дорученням іншої особи (*mandans*, *mandator*, препоручитель, довіритель), наприклад, купити будинок, вчинити позичку і т.п. [2, 472].

За чинним ЦК України договір доручення визначається як договір, відповідно до якого одна сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені й за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Правочин, вчинений повіреним, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки довірителя (ст. 1000 ЦК України). Таке визначення відображає основні характерні риси договору доручення. Так, такий договір є двостороннім, консенсуальним, фідучіарним договором з надання послуг з невизначеним строком дії, який може бути як оплатним, так і безоплатним. Надання послуг за договором доручення передбачає дії досить широкого спектра, не пов'язані зі створенням речі, але такі послуги породжують відповідне благо, що має вартісну природу.

Існування договору доручення залежить від фідучіарності довірителя, а також від фідучіарності повіреного, тобто того, кому надано довіру, і того, хто цю довіру надає. З боку довірителя потрібно довіряти повіреному, бо він своїми діями зобов'язує довірителя. По вказаній причині до двох сторін у договорі встановлені аналогічні наслідки для одних і тих же обставин.

Останньою стадією існування зобов'язання (в тому числі і за договором доручення) в юридичній літературі вважають припинення існування зобов'язання, тобто припинення існування прав та обов'язків його учасників, які становлять зміст зобов'язання [3, 119]. Для припинення зобов'язання необхідна наявність певної підстави — юридичного факту, з настанням якого закон або договір пов'язують припинення зобов'язання.

Одні правоприпиняючі факти виникають з волі учасників зобов'язання, як правило, задовольняючи майновий інтерес кредитора. Відповідно до ст. 3 ЦК України однією із загальних засад цивільного законодавства України є свобода договору. Свобода договору існує не лише на стадії укладення, але й виконання, зміни та припинення договору.

Однак не може бути абсолютної свободи — вона завжди обмежена відповідними соціальними нормами і знаходить свій вираз у правах і обов'язках [4, 89]. Юридичною мірою свободи є права і обов'язки, встановлені в законі.

До таких правоприпиняючих фактів, що залежать від волі контрагентів, відносяться належне виконання, зарахування, угода сторін. Інші припиняють зобов'язання незалежно від волі учасників і стадії його виконання: смерть громадянина, що є учасником зобов'язання особистого характеру, ліквідація юридичної особи — учасника зобов'язання, збіг боржника і кредитора в одній особі, неможливість виконання.

Внаслідок припинення кредитор більше не має права пред'являти до боржника будь-яких вимог, що випливають із даного зобов'язання, сторони не можуть переуступити свої права та обов'язки.

Зобов'язання може бути припинено не лише в результаті його виконання, що супроводжується досягненням мети зобов'язання. Поняття припинення зобов'язання виходить далеко за межі виконання, поширюючись на всі випадки ліквідації раніше встановленого правового зв'язку.

О. С. Йоффе поділяє підстави припинення зобов'язань на дві групи:

— припинення зобов'язань внаслідок їх здійснення (наприклад, виконання, зарахування, новація);

— власне припинення зобов'язань (наприклад, згода сторін, поєднання боржника та кредитора в одній особі, неможливість виконання, смерть громадянина або ліквідація юридичної особи [5, 185]).

Припиненню зобов'язань присвячена глава 50 ЦК України, яка містить загальні способи припинення зобов'язань, що поширюються на всі види зобов'язань, в тому числі і на такі, що виникають з договору доручення: припинення зобов'язання виконанням (ст. 599 ЦК України); переданням відступного (ст. 600 ЦК України); зарахуванням (ст. 601 ЦК України); за домовленістю сторін (ст. 604 ЦК України); прощенням боргу (ст. 605 ЦК України); у разі поєднан-

ня боржника і кредитора в одній особі (ст. 606 ЦК України); неможливістю виконання за домовленістю сторін (ст. 607 ЦК України); смертю громадянина (ст. 608 ЦК України); ліквідацією юридичної особи (ст. 609 ЦК України). Загальним правилом припинення договору доручення є його виконання, здійснене належним чином (ст. 559 ЦК України). Всі інші є винятками. Найбільш характерними для договору доручення є угода сторін, неможливість виконання.

Але ст. 1008 ЦК України передбачає й такі особливі підстави припинення договору, що характерні лише для договору доручення, виходячи з його фідучіарного характеру: визнання довірителя або повіреного недієздатним; обмеження цивільної дієздатності однієї зі сторін; визнання безвісно відсутньою однієї зі сторін; одностороння відмова будь-якої зі сторін в будь-який час від договору.

Сторонами за договором доручення (як і за будь-якою угодою) можуть бути дієздатні особи, як виняток сторонами можуть бути й неповнолітні згідно з чинним законодавством. Зі зміною правового статусу громадяни, які були сторонами в договорі доручення, після визнання їх недієздатними чи обмежено дієздатними рішенням суду, не можуть стати повіреним чи довірителем. Внаслідок цього договір доручення припиняється.

Фізична особа визнається недієздатною, якщо внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу така особа не здатна усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними. Недієздатність визнається рішенням суду з моменту набрання цим рішенням законної сили. Договір доручення визнається недійсним, якщо він укладений після визнання особи недієздатною, яка є стороною за договором доручення. Недієздатна особа не має права укладати договір доручення.

За недієздатного довірителя договір доручення, а також всі угоди, вчиняє не повірений, а опікун, який і представляє інтереси свого підопічного та захищає його права. Повірений, що визнаний недієздатним, вже не може бути повіреним і представляти інтереси іншої особи, оскільки внаслідок зміни правового статусу його власні інтереси має представляти його опікун.

Суд вправі обмежити цивільну дієздатність фізичної особи внаслідок психічного розладу, що впливає на здатність усвідомлення власних дій та керування ними; внаслідок зловживання спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами. Обмеженість цивільної дієздатності фізичної особи настає з моменту набрання законної сили рішенням суду про таке обмеження. Над такою особою встановлюється піклування. Обмежено дієздатна особа може стати довірителем лише за згодою піклувальника. Якщо піклувальник відмовляється дати згоду на укладення договору доручення, то особа, цивільна дієздатність якої обмежена, може звернутися до органу опіки та піклування або до суду з метою оскарження відмови.

Особа, яка обмежена в дієздатності, реалізує свої права за допомогою піклувальника, а не повіреного, майже в усіх випадках. Якщо потрібно звернутися до професійного повіреного, то все одно необхідно отримати дозвіл піклувальника.

Діяльність повіреного, цивільна дієздатність якого обмежена, ставиться під сумнів, і, безперечно, договір доручення за участю такого повіреного припиняє

дію з моменту вступу в законну силу рішення суду про обмеження цивільної дієздатності певної особи.

Обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, а також визнання її цілком недієздатною — це дуже вагомий підстави втрати довіри до такої особи аби вважати її контрагентом за договором доручення. Адже ризиковано довірити введення справ у суді або доручити купівлю-продаж нерухомості особі, що зловживає наркотиками або алкоголем чи страждає на психічний розлад. У будь-кого виникатимуть сумніви стосовно виконання доручення таким повіреним або стосовно отримання вказівок за дорученням від такого довірителя. Тому в даних відносинах і проявляється втрата персональної довіри, що пов'язана з обмеженням чи втратою дієздатності контрагента.

Наступна спеціальна підстава припинення договору доручення передбачає втрату фідучіарних відносин у зв'язку з відсутністю контрагента. Отже, договір доручення припиняється у випадку визнання його сторін безвісно відсутніми, оскільки такий повірений не може виконувати обов'язки за договором, а безвісно відсутній довіритель не може вимагати такого виконання. Внаслідок відсутності повіреного за договором доручення, довіритель не може реалізувати свої права, захистити їх або виконати певні зобов'язання в своїх інтересах. Якщо безвісно відсутнім буде визнаний довіритель, то повірений не зможе отримувати вказівки, в тому числі й детальні, щодо виконання доручення і не зможе працювати в інтересах безвісно відсутньої особи, побажання якої неможливо дізнатися. Фізична особа визнається судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її проживання немає відомостей про місце її перебування. Крім того законодавством передбачено порядок визначення дати (число, місяць і навіть рік) визнання безвісно відсутніх. А над майном таких осіб встановлюється опіка нотаріусом на підставі рішення суду.

Як зазначає В. А. Рясенцев, якщо договір припиняється у зв'язку з безвісною відсутністю довірителя, його смертю, визнанням його недієздатним або ліквідацією юридичної особи, то повірений зобов'язаний вести справу довірителя, поки не будуть прийняті заходи для охорони його майна чи турбота про його інтереси не буде у встановленому порядку покладена на іншу особу (наприклад, опікуна, піклувальника, спадкоємця, родича чи ліквідаційну комісію).

Найбільш фідучіарною підставою припинення договору доручення є відмова довірителя або повіреного від договору в будь-який час. Така підстава не суперечить ч. 2 ст. 598 ЦК України і має особливу, так звану фідучіарну природу, оскільки як укладання, зміна, так і припинення договору доручення базуються на його особисто-довірчому характері. Причому відмова від права на відмову від договору в односторонньому порядку є нікчемною, про що закріплено в ЦК України. Одностороння немотивована відмова від договору доручення є винятковою (передбаченою в законі, поза межами договору), яка не залежить від спливу певного строку або настання певної події, що може бути пов'язано з інтересами контрагентів. Законодавець чітко обумовлює право ініціатора припинити договір доручення словами «у будь-який час» відповідно ч. 2

ст. 1008 ЦК України. У випадку односторонньої відмови повіреного необхідно лише, щоб відмова була сприйнята довірителем, оскільки саме його інтереси знаходяться під загрозою.

Якщо б сторони і домовилися про обов'язок попереднього повідомлення про відмову від договору чи обов'язок повіреного у випадку його відмови здійснювати виконання доручення до забезпечення довірителем своїх інтересів іншим способом, то все одно повірений був би вправі у будь-який час відмовитися від доручення (несучи, відповідно, невігідні наслідки).

Але законодавець чітко передбачає за ст. 1008 ЦК України попереднє повідомлення про припинення договору повіреним, якщо він діє як підприємець. Такий повірений зобов'язаний повідомити довірителя про відмову не пізніше як за один місяць до припинення договору, якщо триваліший строк не передбачений договором.

Згідно з чинним законодавством аналогічними правами та обов'язками користується і довіритель, у випадку коли повірений діє як підприємець. На думку Н. В. Федорченко, до якої ми приєднуємося, неправильним є встановлення попереднього повідомлення для довірителя, оскільки позбавляє права змінити свого представника в будь-який час. Договір доручення, як вже зазначалось, має особливий довірчий (фидуціарний) характер і тому, в разі втрати довіри до повіреного або появи підозр щодо його недобросовісності, довіритель повинен наділятися правом на односторонню відмову від договору для захисту своїх інтересів в будь-який момент, незалежно від того, як діє повірений (в тому числі й як підприємець).

Крім зазначених у законі, сторонам надано можливість у момент укладення договору доповнити перелік підстав для розірвання договору доручення.

ЦК України визначає також наслідки припинення договору доручення. Згідно з ч. 1 ст. 1009 ЦК України, якщо договір доручення припинений до того, як доручення було повністю виконане повіреним, довіритель має відшкодувати повіреному затрати при виконанні доручення витрати, залежно від домовленості, оплатити послуги повіреному пропорційно. Це правило не застосовується до виконання повіреним доручення після того, як він довідався або міг довідатись про припинення договору.

Доречним є зауваження Н. В. Федорченко щодо неправильного вислову в ст. 1009 ЦК України про те, що якщо договір доручення був припинений до того, як доручення було повністю виконане повіреним, довіритель повинен виплатити повіреному плату пропорційно виконаній ним роботі, де роботи необхідно замінити на послуги, оскільки повірений надає послугу довірителю.

У випадку, коли недобросовісний повірений, який знає про припинення договору доручення, продовжує вчиняти від імені довірителя певні юридичні дії, він не отримує права на відшкодування понесених ним витрат та виплату винагороди.

Оскільки ЦК України не містять спеціальних норм про відповідальність сторін у договорі доручення, то слід керуватися загальними правилами глави 41 ЦК України. Але відповідальність за припинення договору внаслідок

односторонньої відмови від договору доручення, що заподіяла збиток довірителю, може бути покладена тільки на повіреного.

Незважаючи на те, що ст. 1008 ЦК України передбачене право повіреного на відмову від договору, використання такого права викликає певний ризик. Адже довіритель, укладаючи договір доручення, розраховує на повіреного і, залишившись без його сприяння, несе або може понести збитки.

Згідно з ч. 2 ст. 1009 ЦК України відмова довірителя від договору доручення не є підставою для відшкодування збитків, завданих повіреному припиненням договору, за винятком, коли повірений діяв як комерційний представник.

Відповідно до ч. 3 ст. 1009 ЦК України відмова повіреного від договору доручення не є підставою для відшкодування збитків, завданих довірителеві припиненням договору, за винятком, коли довіритель позбавлений можливості інакше забезпечити свої інтереси (не може сам здійснити передбачені договором доручення юридичні дії або призначити нового представника для їх вчинення), а також відмови від договору, за яким повірений діяв як комерційний представник.

Таким чином, за загальним правилом, повірений у випадку відмови від виконання доручення не зобов'язаний відшкодувати довірителю заподіяні цим збитки, крім зазначених винятків. Слід зазначити, що коли повіреним виступає комерційний представник, то при відмові будь-якої сторони від договору доручення відшкодовуються заподіяні збитки відповідно потерпілій стороні.

Крім функцій представництва, договір доручення дозволяє використовувати і додаткові професійні знання представника, якими не володіє довіритель. Наприклад, доручивши укладення договору юристу, можна бути впевненим у тому, що ніяких проблем при цьому не виникне, рівно як і при дорученні спеціалісту-інженеру прийняти збудовану інженерну споруду.

На підставі викладеного вище, можна зробити такі висновки:

— кожна спеціальна підстава припинення договору доручення характеризує даний договір як фідучіарний. До ознак фідучіарності договору доручення відносять можливість односторонньої відмови від договору (ст. 1008 ЦК України) без пояснення причин («у зв'язку з втратою довіри»), не відшкодовуючи при цьому іншій стороні збитки [6, 492], а також в будь-який час, що притаманна тільки сучасному договору доручення. Саме безпідставне право відмови довірителя або повіреного від договору відрізняє договір доручення від більшості договорів, причому розрізняють відмову довірителя і відмову повіреного. Мотиви, що спонукають контрагентів до припинення договірних відносин, можуть бути різноманітні і носити будь-який характер (правовий, економічний тощо). Головне в цьому випадку — наявність мотиву припинення договору, а не його характер, що визначається суб'єктивним персональним сприйняттям довірителя або повіреного. Також підтвердженням фідучіарності договору доручення є особисте виконання зобов'язань повіреним (п. 1 ст. 1005 ЦК України). Ознаки фідучіарності також присутні в тому чи володіє необхідно дієздатністю кожна зі сторін, чи не є така сторона безвісно відсутньою. Втрата чи обмеження дієздатності, а також визнання безвісно відсутнім призводять до

неможливості персонально виконати доручення чи доручити його виконання. Договір доручення має суто особистий характер, що базується на взаємній довірі сторін і передбачає збереження цієї довіри протягом усього часу існування договору. Скільки існують фідучіарні відносини між повіреним та довірительом, стільки існує договір доручення;

— недоцільно встановлювати строк попередження про відмову від договору доручення у випадках, коли відмова від договору вчиняється довірительом, оскільки це може вплинути на можливість захисту прав та інтересів довірителя у випадку недобросовісності повіреного. Враховуючи це, необхідно в ч. 3 ст. 1008 ЦК України внести зміни, якими встановити, що у випадку якщо повірений діє як підприємець, то повірений (а не сторона) має повідомити іншу сторону про відмову від договору.

Таким чином договір доручення, а точніше кожна спеціальна підстава його припинення насичена взаємною фідучіарністю сторін. Фідучіарні відносини існували й існують в праві будь-якої країни, незалежно від її приналежності до тієї чи іншої правової сім'ї. В українських землях доби середньовіччя та нової історії фідучіарні відносини не переросли в автономний правовий інститут чи галузь права, не відокремилися з-поміж інших суспільних відносин, але тією чи іншою мірою або способом трансформувалися в уже існуючі правові інститути і навіть галузі права, розвивалися в них, набували особливих рис. Іноді засновані на фідучіарній довірі правові конструкції виявляються більш ефективними.

Література

1. Гражданское право. Т. 2 / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М. : Проспект, 1997. — 778 с.
2. Боголепов Н. Учебник истории римского права / Н. Боголепов. — М., 1900. — 640 с.
3. Зобов'язальне право. Теорія і практика : навч. посіб. / за ред. О. В. Дзери. — К. : Юрінком Інтер, 1998. — 912 с.
4. Сокурченко В. Г. Право, свобода, равенство / В. Г. Сокурченко, А. М. Савицька. — Л. : Вища шк., 1981. — 231 с.
5. Иоффе О. С. Обязательственное право / О. С. Иоффе. — М. : Юрид. лит., 1975. — 880 с.
6. Гражданское право : учебник. В 2 т. Т. 1 / отв. ред. Е. А. Суханов. — М. : БЕК, 1998. — 816 с.
7. Цивільний кодекс України : наук.-практ. комент. / за заг. ред. Є. О. Харитонов, Н. Ю. Голубевої. — Х. : Одиссей, 2009. — 1208 с.
8. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. У 2 т. Т. 2 / за ред. О. В. Дзери (кер. авт. кол.), Н. С. Кузнецової, В. В. Луця. — 4-те вид., переробл. і допов. — К. : Юрінком Інтер, 2011. — 1056 с.
9. Рясенцев В. А. Представительство в советском гражданском праве : дис. ... д-ра юрид. наук / В. А. Рясенцев. — М., 1948. — 198 с.
10. Федорченко Н. В. Договір доручення : дис. ... канд. юрид. наук / Н. В. Федорченко. — К., 2004. — 225 с.

Анотація

Дихта Н. М. Спеціальні підстави припинення договору доручення за цивільним законодавством України. — Стаття.

Стаття присвячена визначенню та аналізу спеціальних підстав припинення договору доручення. Як висновок, кожна спеціальна підстава припинення договору доручення пов'язана з су-

часною концепцією фідучіарних відносин, як і сам договір доручення. Втрата довіри контрагентом припиняє договір доручення.

Ключові слова: договір доручення, довіритель, повірений, фідучіарні відносини, фідучіарність, довіра, спеціальні підстави припинення договору доручення.

Анотація

Дыхта Н. Н. Специальные основания прекращения договора поручения по гражданскому законодательству Украины. — Статья.

Статья посвящена определению и анализу специальных оснований прекращения договора поручения. Сделан вывод, что каждое специальное основание прекращения договора поручения связано с современной концепцией фидуциарных отношений, как и сам договор поручения. Утрата доверия контрагентом прекращает договор поручения.

Ключевые слова: договор поручения, доверитель, поверенный, фидуциарные отношения, фидуциарность, доверие, специальные основания прекращения договора поручения.

Summary

Dykhta N. M. Special grounds of discontinuance of the contract of agency in Ukrainian civil legislation. — Article.

The article is devoted to the determination and analysis of special grounds of discontinuance of the contract of agency. Such every special ground of the contract of agency discontinuance connected with modern conception of fiduciary relation as the contract of agency. Loss of trust terminate the contract of agency.

Keywords: the contract of agency, mandator, mandatory, fiduciary relation, trust, special grounds of the contract of agency discontinuance.

УДК 347.1

С. І. Клім

СУБ'ЄКТИ ВИКОРИСТАННЯ Й ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ ЗАКОНУ ТА ФОРМИ ЇЇ ВТІЛЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Постановка проблеми та стан її дослідження. Встановлення кола суб'єктів, що мають право приводити до дії аналогію закону в цивільному праві, має вирішальне значення, оскільки законодавець ні в Цивільному кодексі України, ні в будь-якому іншому нормативно-правовому акті дане питання не визначає. Тлумачення ч. 1 ст. 8 ЦК України, яка встановлює можливість застосувати аналогію закону до відносин, що не врегульовані актами цивільного законодавства, також не надає відповіді на це питання. Немає єдності думок щодо даної проблеми і в доктрині права. Разом з тим дилема визначення суб'єктів реалізації інституту аналогії закону тісно взаємопов'язана з питанням щодо форм її втілення, оскільки залежно від того, говоримо ми про застосування аналогії закону або використання аналогії закону, стають очевидними і форми аналогії закону: правозастосовчі акти або інші акти реалізації права. Питанням можливості та раціональності використання аналогії закону в інших формах реалізації права крім правозастосування на сьогоднішній день вченими не при-